

Prof. Dr Đorđe Ignjatović
redovni profesor Pravnog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Primljeno 01.10.2009

DRŽAVE SA NISKOM STOPOM KRIMINALITETA – PRIMER MALTE

Mala ostrvska država u Mediteranu predstavlja primer viskorazvijene sredine koja je održala nisku stopu kriminaliteta – najnižu u Evropskoj Uniji. U radu je učinjen napor da se objasni stanje kriminaliteta na Malti, koja je to uspela uz istovremenu blagu kaznenu politiku sudova i jednu od najnižih stopa osuđenih lica u Evropi. Da stvar bude interesantnija, to je država koja ima vrlo permisivan odnos prema odobravanju azila ilegalnim imigrantima. Najvažniji razlog takvog stanja je solidarnost članova zajednice koja deluje kao snažan preventivni faktor.

Ključne reči: Malta, niska stopa kriminaliteta, kontrola kriminaliteta, društvena solidarnost

Uvod

Poslednjih decenija, jedna od izraženih tendencija u kriminološkim istraživanjima je i nastojanje da se novi impuls da uporednom proučavanju pojava oblika, strukture i dinamike kriminaliteta u različitim državama, kao i njihovim iskustvima sa različitim sredstvima kontrole najopasnijih ponašanja koja su na njihovim teritorijama proglašena krivičnim delima. Od kada je sredinom prošlog veka čuveni britanski kriminolog nemačkog porekla Herman Mannheim objavio svoje poznato dvotomo delo *Koparativna kriminologija* /1965/, pojavilo se više radova okrenutih ovoj problematici, a mnoštvo visokoškolskih ustanova razvija predmet tog naziva ili čak organizuje posebne kurseve iz ove oblasti. To je normalno jer se uvidelo da je komparativni pristup višestruko koristan i pokazalo se da je razumevanje kriminaliteta i izgradnja racionalne strategije nje-

govog suzbijanja teško zamisliva bez „pogleda u dvorišta drugih“ (država).¹

Jedan od problema koji je uvek zaokupljao pažnju kriminologa je i nejednaka distribucija kriminaliteta među različitim državama. Nezavisno od brojnih prigovora koji se kriminalnim statistikama mogu staviti, bez obzira koliko su takva poređenja teško izvodljiva u uslovima kada svaka država ima svoj pravni sistem u koji su ugrađene mnoge specifičnosti kulturnog sistema karakterističnog za tu sredinu ili vrednosti koje dominantna društvena grupa nastoji da nametne stanovnicima dotične zemlje – teško je naći ikoga ko će osporiti da sva društva nisu podjednako opterećena problemom kriminaliteta.

Pažnja naučnika je u tom pogledu koncentrisana pre svega na države sa registrovanim visokom stopom kriminaliteta (dakle, onima kod kojih je broj otkrivenih učinilaca krivičnih dela – u odnosu na 100.000 stanovnika visok). U tom pogledu, interesantna je jedna neobična pravilnost. Verovatno da će tek istraživanja u vremenu koje dolazi pomoći kriminolozi da objasne jedan čudni istorijski paradoks: zašto su već vekovima najmoćnije države istovremeno i sredine u kojima je stopa kriminaliteta najviša. Od Francuske u doba kada je svojim Revolucijom prva okončala feudalni sistem (podsetimo se da je Pariz postao Grad svetlosti ne zbog urbanističko-estetskih razloga, već zato da bi se na njegovim ulicama, koje su do tada noću ličile na bojno polje, lakše kontrolisao kriminalitet), preko Engleske koja je u vreme Industrijske revolucije ekonomski dominirala, ali istovremeno i prednjačila u stopi kriminaliteta. Slična situacija je i danas: Sjedinjene Američke Države, jedina preostala svetska supersila, takođe je – prema svim pokazateljima – i zemlja sa najizraženijim problemom kriminaliteta.²

¹ Komparativni pristup koristi se i u drugim krivičnim naukama, a pre svega u krivičnom pravu. U toj oblasti, bez sumnje, najveći autoritet je prof. Jean Pradel čija poznata knjiga *Komparativno krivično pravo* /2008/ je nezaobilazno delo u svetskoj krivičnoj literaturi

² Istina, najnovije viktimološke studije pokazuju da stopa nekih od najtežih krivičnih dela u SAD nije najviša u svetu /v. Ignjatović, 2009/ ali to ne menja opšti zaključak da su od svih savremenih država, upravo SAD najugroženije zlom koje nazivamo zločin. Kao potvrdu ovakvog zaključka dovoljno je samo navesti da *Uniform Crime Reports* kao najznačajniji izvor podataka o stanju kriminaliteta u Americi koji pokazuje razmere prijavljenog kriminaliteta (i to samo na osnovu nekoliko dela koja se prate) u toj zemlji /Ignjatović, 2008a/

Ono što je u komparativnoj kriminologiji do sada bilo zapostavljeno je proučavanje država sa niskom stopom kriminaliteta. Sa izuzetkom nekoliko radova koji su se bavili stanjem zločina u visokorazvijenim državama koje su (sem poslednje navedene) u drugoj polovini XX veka po pravilu prošle kroz period naglog privrednog razvoja. To su pre svega Japan³, Republika Irska⁴ i Švajcarska.⁵

Budući da je podatke o stanju kriminaliteta u navedene tri države moguće naći i u udžbeničkoj literaturi na našem jeziku,⁶ ovom radu pozabavićemo se iskustvima jedne male evropske zemlje koja je neopravdano zanemarena istraživanjima komparativne kriminologije.

Stanje kriminaliteta na Malti

Na početku ovog dela rada trebalo bi podsetiti na neke opšte geografsko demografske podatke koji mogu biti od značaja za dalje izlaganje. Maltu čini niz ostrva smeštenih u centralnom delu Mediterana i to je najmanja država članica Evropske unije (u organizaciju je primljena maja 2004.) na samo po površini (prostire se na 316 kvadratnih kilometara), nego i po broju ljudi koji je naseljavaju (oko 400.000). Iako je sve do skoro bila pod stranim vlastodršcima (do 1979. Malta je bila britanska kolonija), stanovništvo je izgradilo samosvojan nacionalni identitet. Deo tog identiteta je i snažan uticaj Katoličke crkve (više od 95% populacije pripada ovoj konfesiji), koji se može videti i po podatku da je Malta zemlja sa najvećim brojem crkava (365) u odnosu na površinu i broj stanovnika koji je naseljavaju. Najvažnija privredna grana ove ostrvske države je turizam (preko milion stranih gostiju poseti je godišnje), ali su začajni izvori prihoda i poslovi u oblasti informacionih tehnologija, kao i pružanje finansijskih i sličnih usluga.

Po svim pokazateljima, stopa kriminaliteta na Malti je izuzetno niska. To pokazuju kako podaci iz policijske evidencije kriminaliteta, tako i proučavanja stope viktimizacije. Ovi drugi pokazuju da je odnos neprijavljenih krivičnih dela u odnosu na ona poznata policiji 1 : 1 /Bell, 2008/. I u

³ Adler F. /1983/ Archer and Gartner /1981/; Bayley D. /1976/; Miyazawa S. /1994/; Reichel P. /2005/

⁴ Beirne and Messerschmidt /1995/ ; Fogarty M. /1984/

⁵ Balvig F./1988/; Clinard M. /1978/;

⁶ v. Ignjatović Đ. /2008/

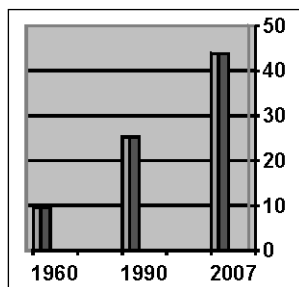
tom pogledu stanje na Malti bolje nego u većini drugih zemalja u kojima je odnos poznatih dela u odnosu na neregistrovana 1 : 2. Broj na Malti prijavljenih krivičnih dela u periodu 2000-2007. kretao se oko 16.000 i, kako se može videti na tabeli, poslednjih godina on opada.

Godina	Ukupan br. prijavljenih k.d.	Trend prijavljenog krimin.
2007	15.005	- 7,82
2006	16.278	- 10,88
2005	18.267	0,75
2004	18.129	3,68
2003	17.485	4,03
2002	16.807	7,29
2001	15.664	- 7,90
2000	16.861	6,40

Za stanje kriminaliteta na određenom području od značaja je ne samo broj izvršenih krivičnih dela, nego i njihova struktura (kvalitativna dimenzija). Kada se u obzir uzme i taj aspekt, na Malti je stanje kriminaliteta još povoljnije: krađe i oštećenje tuđih stvari (vandalizam) čine preko 80% od svih prijavljenih krivičnih dela, Nasilnička dela, a posebno ubistva su izuzetno retka. Tavares i Thomas /2008/ navode tako neverovatan podatak: Valeta je jedini evropski glavni grad u kome je stopa ubistava 0,00 !

Međutim, ima i autora koji skreću pažnju da i navedeni podaci ne mogu zakloniti neke od razloga za zabrinutost. Poslednja dva veka, stopa kriminaliteta rasla je daleko brže od porasta broja stanovnika. Broj krivičnih dela na 1.000 stanovnika u 60-tim godinama prošlog veka iznosio 9,7 da bi 90-tih godina porastao na 25,2, a 2007. bio je 43,8 što je prikazano na gornjem grafikonu. Saviour Formosa u svojoj doktorskoj disertaciji odbranjenoj 2007. na Univerzitetu u Hadersfildu u izvrsnom smislu sugeriše ideju koja se iz navedenih podataka sama nameće: nije stanje kriminaliteta na Malti toliko dobro, koliko je to stanje u ostalim evropskim državama loše.

Interesantne zaključke o kretanju kriminaliteta na Malti tokom 80-tih izveo je Dougall /1994/ na osnovu istraživanja koje je sproveo nastojeći



da objasni nagli porast broja zločina tih godina. Njegova osnovna tvrdnja je da navedeni skok broja krivičnih dela može biti objašnjen samo sociopolitičkom situacijom u tom periodu. Vladavina Laburista dovela je, po ovom autoru do snažne polarizacije u društvu. Opozicione stranke, naročito Nacionalistička, poraz na izborima iskoristile su za izazivanje sukoba sa prolitičkim rivalima. Vlada se sukobila i sa Katoličkom crkvom oko statusa privatnih škola i još nekih pitanja. Podsetimo se, u tom razdoblju, Malta je pristupila i pokretu nesvrstanih.⁷

Ovaj autor se bavio i teritorijalnom distribucijom kriminaliteta i pronašao da je porast imovinskog kriminaliteta (pre svega krađa) bio najviši u poznatim turističkim mestima na severu ostrva Malta, dok je najmanje porastao na drugom po veličini ostrvu Gozo. Mesta na kojima su, i to naročito tokom vikenda, žrtve viktimizovane bila su uglavnom hoteli, restorani i pabovi – dakle, lokacije nemenjene relaksaciji i zabavljanju mladih /Dougal, 1994/.

I već pominjani autor Saviour Formosa, inače ekspert za teritorijalnu distribuciju zločina, sproveo je veoma opsežno istraživanje činilaca i trendova u distribuciji kriminaliteta na Malti, koristeći pri tom GIS (*Geographical Information System*). On je oblasti Sent Džulijensa, Slije, plaže Svetog Pavla i Valetu označio kao zone maksimalnog kriminaliteta u čitavoj poslednjoj deceniji prošlog veka. Objašnjenje za to nalazi uglavnom u razvoju turizma koji veliki broj stranaca (ali i starosedelaca) upućuje na boravak na tim lokacijama. Dakle, gro krivičnih dela vrši se na područjima na kojima se nalazi najveći broj ljudi, a razdoblje kada se događaju su uglavnom letnji meseci. S druge strane, zone sa najnižom stopom kriminaliteta su po pravilu rezidencijalne oblasti u kojim žive stanovnici ostrva. Najbezbedniji deo države je već pominja-

⁷ Autor neposredno vezuje stanje kriminaliteta sa političkom situacijom u zemlji smatrajući taj činilac ključnim za objašnjenje navedenog porasta stope zločina. Takvom mehaničkom dovođenju u vezu ove dve pojave mogu se staviti brojni progovori: pre svega, uticaj političkog faktora može biti samo jedan od činilaca koji doprinosi porastu kriminaliteta; on ima samo ograničeno dejstvo jer je u svim zemljama dominantan tip nedozvoljene delatnosti imovinski kriminalitet, na koji političko stanje ne utiče direktno (za razliku od „delikata zloupotrebe moći“, kontestativnog ili „kriminaliteta protesta“, zločina protiv čovečnosti i genocida, kod kojih je on nesporan); dalje, neposredno povezivanje nivoa kriminaliteta u nekoj zemlji sa karakterom političkih odnosa u njoj može biti dubiozno iz još jednog razloga: navedeno stanje često je posledica delovanja „stranog faktora“. Moćne zemlje uvek su izazivale i raspirivale nazadovljestvo protiv vlasti u neposlušnim državama, samo poslednjih decenija u tom cilju za obavljanje „prljavih poslova“ češće koriste plaćene „izvođače radova“.

ni Gozo, koji je izuzetak u još jednom pogledu: ono malo teških krvnih delikata koji se izvrše na Malti, uglavnom su vezani za ovo ostrvo jer je stanovništvo koje na njemu živi zadržalo običaj krvne osvete (*omerta*) kao specifičan vide reakcije na zločin kojim je oštećen član zajednice.

U literaturi /Calafato and Knepper, 2009/ se ističe značaj još dve studije o kriminalitetu u ovoj maloj ostrvskoj državi koje su pokušale da ukažu na (ne)primenjivost teorija stvorenih u jednom ogromnom i divrvizifikovanom ambijantu kakav je onaj u SAD na stanje u jednoj maloj i homogenoj sredini kakva je Malta. Marilyn Clark je analizirajući 41 mladog čoveka u kaznenom zavodu pokušala da utvrdi koji činioci doprinose progrediranju kriminalne karijere. Iz izjava tih lica može se opaziti da pravosudni sistem Malte igra značajnu ulogu u neuspehu osuđenih lica da se vrate u sredinu i nastave život u skladu sa normama. Većina se žalila na nekorektan odnos policije prilikom hapšenja, ali i pri obavljanju nadzora nad otpuštenim osuđenima. Način vršenja tog nadzora skoro bez izuzetno su povezivali sa odbacivanjem od strane sredine u kojoj žive. Upravo ta ekskomunikaciju iz zajednice izgleda da je ključna za objašnjenje kriminaliteta, pa autorka zaključuje da ograničenost površine i mali broj stanovnika Malte, kao i autonomnost života u malom seoskim sredinama dovodi do efektivnog postidiivanja prestupnika i pojačavanju njihove kriminalne reputacije i karijere /Clark, 2006/.

Eric Baumer /1997/ u svom istraživanju analizira u kakvom su odnosu opšta stopa kriminaliteta i stopa recidivizma na Malti. Na nisku stopu kriminaliteta, po ovom autoru, odlučujući uticaj imaju dva činioca: a) izuzetno snažna vezanost Maltežana za zajednicu, porodicu, religiozne norme; i b) organi vlasti vode socijalnu politiku koja za uzor ima ideje „država blagostanja“. Međutim, ono što je iznenađujuće je da se stopa recidivizma na Malti skoro potpuno izjednačava sa onom u drugim državama u kojima stanovnici žive u potpuno drugačijem društvenom i kulturnom miljeu. Zbog toga, Baumer zaključuje da visoka integritetnost pojedinca u sredinu snažan inhibirajući uticaj na njegovu odluku da ne odabere kriminalno ponašanje, ali istovremeno – ukoliko je ipak izabrao zločin – izostaje očekivano preventivno dejstvo na sprečavanje njegovih daljih kriminalnih dela.

Organi formalne socijalne kontrole

Nema sumnje da na stanje kriminaliteta u nekoj zemlji važan (iako ne uvek i odlučujući) uticaj ima delovanje organa pravosuđa u širom smislu: organa koji otkrivaju i presuđuju krivična dela, kao i ustanova za izvrše-

nje krivičnih sankcija. Oni se nazivaju i organima formalne socijalne kontrole, budući da je njihovo delovanje regulisano pravnim pravilima. Pre no što se ukratko pozabavimo organizacijom i delovanjem policije, sudova, kaznenih, probacionih ustanova i službi za pomoć žrtvama na Malti, trebalo bi napomenuti da je pravni sistem te zemlje spoj evropskog kontinentalnog i anglosaksonskog precendetnog („*common law*“) prava. Materijalno krivično pravo izgrađeno pod neposrednim uticajem italijanskog, organizacija i funkcionisanje tužilaštva takođe, dok su pravila krivičnog postupka imala za uzor „*common law*“ model. /Calofato i Knepper /2009/

1. Krivično zakonodavstvo

Materijalno krivično pravo opredmećeno u odredbama Krivičnog zakonika Malte pravi razliku između dve vrste delikata: krivičnih dela (*crime*) i prekršaja (*contraventions*). Krivična dela (poput ubistva, telesne povrede, silovanja, prevare i sličnih dela predviđena su u KZ, dok su trgovina narkoticima, pranje i krivotvorenje novca sankcionisani u posebnim zakonima (sporedno krivično zakonodavstvo).

Prekršajima su (kao u većini drugih država) proglašena dela poput narušavanja javnog reda, lakši sobračajni delikti, opijanje i slična dela koja manje ugrožavaju osnovna društvena dobra.

2. Policija

Ser Thomas Maitland, prvi Britanski guverner osnovao je policiju na Malti 1814., određujući joj na originalan način organizaciju i način delovanja, zbog čega se u literaturi može naći tvrdnja da je malteška policija starija od engleske /Azzopardi, 2006/.

U svom sastavu policija sada ima oko 1700 ljudi (od čega na rukovodećim mestima oko 100), što znači da jedan policajac dolazi na 235 stanovnika, u čemu Malta spada u red država u kojima je broj policajaca, gledano u odnosu na broj stanovnika, vrlo visok.⁸ Organizacija policije je originalna, postoji više odseka (za poroke, narkotike, regulisanje sa-

⁸ Prema podacima koje su objavili Becker i Becker /1986/, pred kraj prošlog veka jedan policajac dolazio na 229 stanovnika Malte, što je bilo više i od Rumunije – 1:293, dok je u (tadašnjoj) SR Nemačkoj broj policajaca bio, po ovom kriterijumu, među najmanjima i iznosio je 1:612.

braćaja, sektor za istragu dela organizovanog i političkog kriminaliteta, odsek za administrativne poslove i drugi).

Jacqueline Azzopardi je u svojoj doktorskoj disertaciji odbranjenoj 2004. na Unverzitetu Lečester istraživala je potkulturu policajaca na Malti i konstatovala da je odnos policijskog personala prema žrtvama nezadovoljavajući, tj. da policajci nemaju previše razumevanja za potrebe žrtava da budu obavestene o toku istrage i uključene u neke od zahvata koji se preduzimaju. To je objasnila nedostacima u obuci policajaca za postupanje sa žrtvama zločina. Takođe, primetila je da način na koji pripadnici organa reda tumače faktore kriminaliteta maloletnika zaslužuje detaljniju analizu. Skoro bez izuzetka, oni smatraju da se ti činioci mogu manje povezati sa napuštanjem vrednosnog sistema koji su zapazili kod roditelja, a više sa nezrelošću i krizom odrastanja.

Ista autorka je proučavala i žene u malteškoj policiji i konstatovala da one čine oko 8% od ukupnog broja zaposlenih (od čega: 133 angažovane na administrativnim poslovima u Upravi policije, a samo 67 na terenu). Učinjen je pokušaj da se utvrdi uticaj pola na regrutovanje i promociju, odnos sa drugim policajcima i zajednicom, stres i seksualno uznemiravanje na poslu. Iako su zaposlene bile skoro bez izuzetka zadovoljne poslom koji obavljaju, radilo se o „efektu ogledala“: ti iskazi su se teško uklapali u realnu sliku koja pokazuje da najveći broj žena u policiji bira poslove u kancelariji, da je i u takvoj situaciji broj onih pod stresom vrlo visok, da im je teško da na odgovarajući način zadovolje sve uloge koje se pred njih postavljaju (posao, kućne i društvene obaveze), manje su plaćene, izložene seksualnom uznemiravanju, nedovoljno uvažavane od kolega i zajednice. /Azzopardi, 2007/

Interesantno je da ovakva proučavanja, sprovedena od strane istraživača iz malteškog Instituta za forenzične studije imaju neposredni uticaj na regrutovanje i obuku policajaca i njihovih strešina ne samo na Policijskoj akademiji, nego i kroz razne oblike inovacije znanja zaposlenih u Ministarstvu unutrašnjih poslova.

3. Sudovi

Malteški sudski sistem poznaje dve vrste sudova: niže (*Magistrates' Courts*) i više (*Superior Courts*), a za krivične stvari najviša instanca je Apelacioni sud (*Court of Criminal Appeal*). Sud za maloletnike deo je sistema nižih sudova i smešten je van glavnog grada, dok se – sem nižeg suda na ostrvu Gozo – sve ostale sudske institucije nalaze u Valeti.

Interesantno je da sudovi nisu obavezni da vode podatke koji u drugim zemljama predstavljaju deo pravosudne statistike, pa je za utvrđivanje pravilnosti koje se tiču sudske kaznene politike neophodno pregledati svaki pojedinačni krivični predmet. Taj posao se poverava studentima kriminologije, zahvaljujući čijem radu možemo navesti podatke o strukturi i dinamici izrečenih krivičnih sankcija za godine 2004. i 2006.

Vrsta izrečene sankcije	2004.	2006.
Novčana kazna	887	201
Uslovni odustanak od gonjenja	150	236
Probacija	107	134
Uslovna osuda	258	324
Uslovna osuda sa nadzorom	32	36
Kombinacija naloga	6	0
Rad u opštem interesu	3	3
Kazna zatvora	335	164

Iz tabele moguće je izvesti nekoliko zaključaka: pre svega da u strukturi sankcija izrečenih na Malti dominiraju admonitivne sankcije i mere kojima se izbegava primena zatvaranja kao kazne; dalje da broj osuđenih lica na pojedine od navedenih sankcija varira u meri koja je teško razumljiva (na primer broj izrečenih novčanih i kazni zatvora u periodu 2004-2006. višestruko je smanjen). Čak i ako uzmemo u obzir činjenicu da je upotrebljivost statističkih metoda znatno umenjena kada su u pitanju mali brojevi, ostaje zagonetno šta se dogodilo u periodu od samo dve godine što je dovelo do ovakvih promena. Verovatno je razlog bio u doslednom pridržavanju načela individualizacije od strane sudova, a to može biti povezano i sa nevođenjem podataka o izrečenim krivičnim sankcijama na Malti.⁹

4. Zavodske ustanove

Malta ima jednu kazneno popravnu ustanovu, sa 343 osuđenika (u 2006.). Taj broj je znatno veći nego deceniju ranije jer ih je 1995. bilo 196. I pored toga, ova država ima jednu od najnižih stopa zatvorenika u

⁹ U državama u kojima sudovi vode i objavljuju podatke o izrečenim krivičnim sankcijama, sudije koje prate te podatke (što im je i profesionalna obaveza) mogu ih doživeti kao pritisak da izrečene sankcije saobraze proseku

Evropi – 76 (na 100.000 stanovnika dolazi 76 osuđenih lica lišenih slobode).¹⁰ Taj broj odnosi se i na zatvorene maloletnike, koji su odvojeni od ostalih osuđenika. Isti važi i za one koji su zavisni od narkotika i psihijatrijski slučajevi. Korekciona služba, pored zavodskih istanova obuhvata i sektor za probaciju.

Jedini korekциони zavod u državi (*Corradino Correctional Facility*) sagrađen je na brdu iznad Velike luke 1840. Interesantni su rezultati istraživanja penitencijarne praksu primenjenu u Zavodu od njegovog nastanka do danas, koji ukazuju kako su na nju uticale izmene u naučnom promišljanju, osetljivosti građana i zahtevi za disciplinom koje je postavljala država. Očito, pre dva veka, radilo se o kopiranju engleskog modela zatvaranja, kako u pogledu arhitekture (uzor je bila Pentonvil kaznionica sa strogom odvojenošću zatočenika sve vreme izdržavanja kazne), korišćenja religioznih obreda kao tretmanske mere, uloge rasnog faktora kroz segregaciju zatočenika i kopiranja modela manufakturne proizvodnje. U literaturi se može naći i konstatacija da je kopiranje modela zavodskog režima i u koliniji u kojoj su i kriminalitet i učinici imali sasvim druge karakteristike nego u Engleskoj bio izraz arogancije kolonijalne sile. Zahvaljujući tome, kaznionica Koradino postala je centar otpora tuđinskoj vlasti i mesto učvrćenja nacionalnog identiteta. /Scicluna and Knepper, 2008/.

Sa uvođenjem probacije (u XIX veku), počinje i razvoj posebne uprave čiji status se nadalje svakih nekoliko godina menjao da bi konačno bio normiran posebnim zakonom (*Probation of Offender Act*) 1957. U prvom periodu, uprava je bila smeštena u Ministarstvu za socijalno staranje. Godine 1994. vlada je, suočena sa porastom kriminaliteta i prenatrpanošću kaznenih ustanova donela dve važne odluke: prvo, zaposleni u upravi su obavezani da na Univerzitetu završe posebne programe obuke; drugo, sama uprava za probaciju prebačena je organizaciono u Korekcionu službu. Dužnosti zaposlenih u upravi su se vremenom osložavale (tome je posebno doprineo novi Zakon o probaciji iz 2002. koji je prevideo da se oni angažuju i u sprovođenju mere rada u opštem interesu i za meru „kombinacija naloga“). Prioritet u angažovanju su im mladi koji još nisu ozbiljnije ogrezli u kriminalitet i narkomani. Istraživač Sandra Scicluna došla je do podatka da je poslednjih godina od ukupnog broja lica ko-

¹⁰ Tako Danska ima stopu od 73, Kipar i Irska 75, Švedska 80; Francuska i Nemačka 95, Holandija 103, Engleska i Vels 144 /Tavares and Tomas, 2008/.

ja imaju neki od probacionih režima osmina (oko 12%) osuđena zbog posedovanja narkotika, dok je skoro polovini (47%) sankcija izrečena zbog krađe koju su izvrili da bi došli do novca za drogu.

5. Servisi za pomoć žrtvama

Istorijski izvori govore da su žrtve imale značajnu ulogu u krivičnm postupku na Malti još u XVIII veku. Tako Yosanne Vella /2005/ navodi da su žene – žrtve krađe, telesno povređene ili silovane (isti je slučaj bio i kada su bile oštećene ubistvom člana porodice) mogle inicirati krivični postupak protiv prestupnika iako nisu imale poslovnu sposobnost. Knjigu ove autorke Calafato i Knepper /2009/ smatraju jedinim radom iz istorije viktimologije u Evropi.

Devedesetih godina prošlog veka na Malti počinje uvođenje službi za pomoć licima viktimizovanim krivičnim delima. U sklopu analize ovih servisa u Evropi, holandski kriminolozi Marion Breinen i Ernestine Hoegen su dali i ocenu stanja i u ovoj ostrvskoj zemlji. Konstatujući da Malta nema takvu centralizovanu službu, oni ukazuju da poseban problem predstavlja stav policije i ostalih organa formalne socijalne kontrole da žrtve imaju nebitnu ulogu u krivičnom postupku. Bilo da one pokrenu postupak, ili da to u njihovo ime učini njihov zastupnik, pravosudni organi nemaju običaj da ih niti obaveste o ishodu postupka koji se pred njima vodi. Ista je situacija i sa policijom koja takođe ne informiše žrtvu šta je preduzeto po njenoj prijavi. Socijalni radnici primećuju u svojim izveštajima da žrtve nisu dobrodošle u policijskim stanicama, a i posle okončanja procesa prestupnicima koji su ih viktimizovali, oštećeni imaju isti tretman u policiji.

Edward Saliba se u svojoj doktorskoj disertaciji odbranjenoj na Pravnom fakultetu Univerziteta Malta zalaže za reformu pravnog sistema u kojoj će ovlašćenje žrtve ne samo da prisustvuje krivičnom postupku, nego i da preduzima inicijativu u pojedinim njegovim fazama biti zakonom zagarantovano. Takođe, ovaj autor se zalaže da se uspostavi posebna služba za pomoć žrtvama krivičnih dela /Saliba, 2001/. Pod uticajem takvih ideja, Ministarstvo pravde Malte izradilo je 2002. Belu knjigu pod nazivom Borba protiv zločina u okvirima vladavine prava u kojoj su neke od navedenih ideja prihvaćene, a u propisima donetim iste godine, uveden je Sektor za podršku žrtvama (*Victim Support Malta*) koji je počeo sa radom 2004. Takođe, uvedena je mogućnost da se žrtvama po određenim uslov-

ma nadoknadi pretrpljena šteta, omogućeno im je da prisustvuju sudskim pretresima i da dobiju podršku i pomoć (ovo poslednje u slučajevima nasilja u porodici).

Već su se pojavile evaluativne studije kojima se procenjuje koliko su ove odredbe zaživele u praksi. Tako je Mark Montebello /2005/ uz pomoć upitnika istraživao mišljenje oštećenih o tome koliko nadležni uvažavaju njihova prava i interese u krivičnom postupku. Zaključak je: vrlo malo i u tom pogledu, stvari se u životu skoro uopšte nisu promenile u odnosu na period pre donošenja novih propisa. Čaki ni u pogledu obaveze da obaveste žrtvu o toku i rezultatu krivičnog postupka. U pogledu novoosnovanog Sektora za podršku žrtvama, situacija je nešto bolja, ali on kuburi sa neophodnim sredstvima, što može ugroziti njegov rad. Probacioni službenici angažuju se u pretkrivičnom postupku na pomoći žrtvama u procesuri postavljanja imovinskog zahteva prema prestpniku i staraju se o tome da uslovno osuđeni nad kojima vrše nadzor naknade oštećenima pričinjenu štetu.

Uloga nauke u kontroli kriminaliteta

Kriminolozi na Malti ne doprinose suzbijanju i sprečavanju kriminaliteta samo izvođenjem nastave iz predmeta kriminologija na Univerzitetu i Policijskoj akademiji, kao i držanjem kurseva za zaposlene u probacionoj službi, nego i vršenjem istraživanja u ovoj oblasti. Kao ključne teme u literaturi /Calafato and Knepper, 2009/ se navode: maloletnički kriminalitet i terorizam, kao i veze nekih drugih pojava – narkomanije, prostitucije, turizma i imigracije – sa zločinom.

Kriminalitet mladih, načini njihovog odvrćanja od vršenja krivičnih dela i tretman takvih lica kada ih već izvrše su već decenijama najčešća tema radova kriminologa na Malti. U novije vreme, poraste uvernje da se problem narkomanije među mladima „oteko kontroli“.¹¹ Godine 1991. otpočelo je istraživanje koje je sponzorisala (katolička) fondacija Karitas. Respondenti su bili đaci u nižim i srednjim školama (njih 20.815). Došlo se do podatka da među ispitanima 9% zloupotrebljava nikotin, 80% pije pivo, 75% vino, ali do pouzdanih podataka o zloupotrebi narkotika se nije

¹¹ Interesantno je da je kampanju pokrenuo sveštenik Otac Charles Cini tekstovima u štampi, intervjuima i organizovanjem međunarodne konferencije po nazivom Zajedno protiv droga (održana 1986.) i koordinisanjem kampanje Mladi protiv droga.

došlo. Tek 2% ispitanih izjavilo je kako je probalo kanabis ili neku drugu drogu /Abela, 1994/.

Nacionalno istraživanja o istoj problematici sprovedeno je 1995. kao deo evropskog istraživanja o rašrenosti alkohola i droga po školama. Ispitivanju su podvrgnuta 2.832 đaka u uzrastu od 16 godina. Opet je utvrđeno da mnogo respondenata od rane mladosti koristi duvan, takođe većina se opija, ali je dodir sa narkoticima (uglavnom „lakim drogama“ i inhalantima) imalo samo njih nekoliko /Bezzina and Clark, 2002/.

Kriminolozi na Malti, i pored ovokvih podataka, smatraju da je narkomanija jedna od pojava koje su neposredno povezane sa velikim brojem krivičnih dela maloletnika i zbog toga su održali nekoliko konferencija i okruglih stolova sa ekspertima iz sveta kako bi pomogli stvaranju nacionalne strategije u borbi protiv narkomanije. Napori su krunisani 2007. kada je izrađen nacrt Nacionalne politike protiv droga koji je usvojilo Ministarstvo za porodicu i društvenu solidarnost.

Prostitucija je, tradicionalno, još iz vremena britanske dominacije ozbiljan problem malteškog društva. Postojanje garnizona u kome su bile smeštene engleske snaga, časte posete vojnih i ostalih brodova i „dobrodošlica“ na koju su usamljeni vojnici i nornari nailazili, stvorili su, u očima Engleza predstavu o velikoj raširenosti prostitucije na Malti. Interesantno je da su u to vreme, Maltežani imali značajnu ulogu i u „seks biznisu“ u Londonu i ostalim engleskim gradovima. Ti ljudi koje su strana dominacija i strog katolički moral naterali da se odsele „u tuđinu“, potisnuli su u „poslu“ brzo Italijane i Grke, a posle izvesnog vremena i starosedoce britanskih Ostrva.¹²

Stanje sa prostitucijom u Valeti i drugim naseljima na Malti nije se u međuvremenu promenilo. Samo su se sada kao korisnici „usluga“ pojavili turisti, a iz glavne gradske ulice, „posao“ se preselio na druge lokacije.

Terorizam je osamdesetih godina prošlog veka postao (i na Malti) jedan od najvažnijih predmeta izučavanja. Jedan tragičan događaj podstakao je interesovanje za ovaj vid kriminaliteta. Palestinska organizacija na čijem čelu je stajao Abu Nidal otela je 23. novembra 1985. egipatski avion i prizemljila na aerodromu kraj Velele. Pokušaj egipatskih komado-

¹² Ovo poslednje neki autori objašnjavaju interesantnim argumentom: mladi i sloboda (pa i seksualnih) željni malteški doseljenici privukli su žene da za njih rade lepim manirima i brigom da uvek budu lepo obučene i tretirane kao osobe „sa stilom“. Između njih i „glupih i monotonih engleskih makroa, izbor nije bio težak“ /Dench, 1975/.

sa da oružanom akcijom oslobode taoce, pretvorio se u krvoproliće. Od 89 talaca, njih 56 poginulo je u akciji, koja je pokazala da nijedan deo sveta, pa ni Malta nije pošteđen od ovakvih tragičnih događaja. Zbog toga su krivično zakonodavstvo i čitav niz drugih propisa usklađeni sa iskustvima drugih država i njihovim rešenjima za protivterorističku akciju. Uvedeno je više novih krivičnih dela, uključujući i proizvodnju bioloških i hemijskih oružja. Lica osuđena za dela iz ove oblasti mogu biti osuđena na kaznu zatvora čije trajanje je od pet godina do doživotnog lišenja slobode.

Slično je iskustvo i sa delovanjem (transnacionalnog) organizovanog kriminaliteta. Trgovina narkoticima i pranje novca nalaze i na tom prostoru polje delovanja. Zbog toga je donet niz propisa koji vrlo detaljno regulišu finansijske transakcije. Najvažniji je Zakon o sprečavanju pranja novca (*Prevention of Money Laundering Act*) iz 1994. koji je poslužio kao pravni osnov za osnivanje posebne službe za kontrolu finansijskog poslovanja (*Financial Intelligence Analysis Unit*) 2001. godine. Naravno da su kriminolozi dali odlučujući doprinos u noveliranju malteškog zakonodavstva i izgradnji sistema institucija namenjenih kontroli ovih opasnih vidova kriminaliteta.

Budući da se radi o zemlji koja je jedna od značajnijih turističkih destinacija u Evropi, proučavanje kriminaliteta povezanog sa turizmom jedan je od istraživačkih prioriteta. Zaočeo ih je Mark Montebello koji je primenio jednostavan metod: na maleteškom Međunarodnom aerodromu sproveo je dvanaestčasovno ispitivanje na 719 odlazećih putnika koje je pitao da li su bili žrtve kog krivičnog dela za vreme boravka. U 3% slučajeva, odgovor je bio pozitivan, a radilo se uglavnom o krađama u hotelima (bitno je napomenuti kako zvanična policijska evidencija beleži da je oštećenih turista manje od 1%). Iz ovog i daljih istraživanja, autor je izveo nekoliko zaključaka: prvo, da organi pravosuđa doprinose stvaranju utiska o Malti kao sigurnoj turističkoj destinaciji; drugo, da policija ne čini dovoljno da ohrabri oštećene da prijave krivična dela kojima su bili vikimizovani, niti im pruža neophodnu pomoć kada to već učine; i treće, da je u cilju poboljšanja stanja, neophodno uvesti bolje mere nadzora i kontrole u hotelima i ostalim objektima u kojima turisti borave.

Najzad, jedan od najvećih problema sa kojim se Malta sreće je ilegalna imigracija, pre svega žitelja Afrike koji na razne načine nastoje da se domognu blagostanja koje u njihovim očima vlada u zemljama Evropske Unije. Iako većina ilegalnih imigranata i organizatora krijumčarenja i tr-

govine ljudima teritoriju Malte koriste kao odskočnu dasku ili put kojim se kreću prema drugim razvijenijim i bogatijim evropskim zemljama, broj onih koji nastoje da se domognu ove ostrvske zemlje uopšte nije mali. Prema objavljenim podacima, u 2002. godini otkriven je 21 brod sa 1686 ilegalnih imigranata. Malta je prihvatila i dala azil za čak 60% tih lica, što je najviši zabeleženi procenat u Evropi.

Zaključak

Iskustvo Malte može biti interesantno za druge zemlje, pa i našu iz više razloga. Pre svega, kao i u slučaju drugih zemalja koje spadaju u grupu razvijenih država sa niskom stopom kriminaliteta, očigledno je da je sistem neformalne socijalne kontrole veoma efikasno sredstvo za sprečavanje primarnog kriminaliteta, mnogo efikasnije od (i najboljih) krivičnih zakona i najdelotvornijeg pravosuđa. I u društvenom pogledu, ona je korisnija jer: uopšte ne dolazi do ugrožavanja i povrede zaštićenih dobara (najčešće je i uz najbolju volju, nemoguće mehanizmima pravnog reagovanja naknaditi svu delom pruzrokovanu štetu), nema dodatnog ulaganja u organe represije koji ozbiljno opterećuju budžete svih modernih država.

Drugi razlog niske stope kriminaliteta i ovde je dobra saradnja građana sa organima reda. Iako se policiji na Malti stavljaju neke primedbe (odnos prema oštećenima, mačo potkultura i slične), to ne utiče na osnovni zaključak da je ovaj važan segment formalne socijalne kontrole dobro uronjen u zajednicu u kojoj deluje i da to ima uticaja i na stanje kriminaliteta u njoj.

Razlozi koji slede u izvesnoj meri su specifični za ovu državu. Pre svega, to je paraksa sudova koji očito pribegavaju primeni blage kaznene politike u kojoj dominiraju admonitivne sankcije i novčana kazna. Ovakva kaznena politika izgleda da je adekvatna tipu i karakteristikama dela i njihovih učinilaca u toj sredini. Sa primenom kazne zatvora se ne preteruje, zbog čega Malta ima jednu od najnižih stopa osuđenih lica Evrope. I u drugim oblastima se može zapaziti promišljen i odmeren pristup. Primer je navedeni odnos prema ilegalnim migrantima koji u velikom procentu dobijaju azil i bivaju inkorporisani u društvo.

Za kraj je ostavljen najvažniji razlog koji objašnjava zašto je malteško društvo ugroženo kriminlitetom u mnogo manjoj meri od sredina na istom stepenu razvoja u Evropi i svetu. Radi se o inegrisanosti pojedina-

ca u zajednicu i solidarnosti koja postoji među njenim članovima, pojavi koja je u većini drugih država sve ređa. Moderna društva, naprotiv, karakteriše odsustvo stvarne solidarnosti, naročito u velikim gradovima koji postaju prototip onoga što Cordella /2006/ naziva „atomistička društvena sredina“.

Na činjenicu da su stopa kriminaliteta i nivo solidarnosti u jednoj sredini u korelaciji ukazano je u kriminološkoj literaturi i ranije ¹³, ali je ovde utvrđen još jedna interesantna okolnost: dobra integrisanost i solidarnost pojedinaca u malteško društvo snažno utiče na prevenciju primarnog kriminaliteta, ali istovremeno predstavlja faktor otežane reintegracije osuđenih prestupnika jer ih sredina posle izdržane kazne odbacuje. ¹⁴

Sve u svemu, primer Malte govori da je u mnogo bogatijim društvima od našeg, moguće zadržati kriminalitet u granicama koje se mogu tolerisati i kako je vreme da se prestane sa zavaravanjem građana kako shizofreni zahtevi za sve oštijim kažnjavanjem i svakosezonske objave rata kriminalitetu mogu rešiti problem. Umesto toga, potrebno je prekinuti sveopštu eroziju i degradaciju svih institucija i vratiti se istinskim vrednostima (podsećamo da je jedno od najvažnijih ministarstava na Malti „Ministarstvo za porodicu i društvenu solidarnost“). Za početak, bilo bi dovoljno organizovati građane, naročito mlade, da povremeno urade nešto za opšte dobro, da u medijima promovišemo pojedince koji vode računa o potrebama drugih – umesto da beskrajno ponavljamo slogane poput onoga „brini o sebi“. U tom pogledu, trebalo bi uvek imati u vidu zaključke do kojih su došli Mitchael Chamlin i John Cochran /1996/. Oni su pročitavajući stanje kriminaliteta u američkim gradovima i novo socijalnog altruizma u njima konstatovali da su te pojave u korelaciji: sredine u kojima je nivo socijalnog altruizma bio viši imale su nižu stopu imovinskog i nasilničkog kriminaliteta. Nije teško izvući zaključak o značaju navedenog faktra ako podsetimo da se radi o dva osnovna tipa kriminalne delatnosti.

¹³ O tome su pisali Clinard i Abbot /1973/ proučavajući zajednice u Kampali, dok su američki istraživači posle analize stanja u Masačusecu zaključili da „slaba društvena integrisanost izgleda da ima neposredan uticaj na smanjivanje društvene kontrole delinkventnih i preddelinkventnih aktivnosti /Maccoby et al. 1958/

¹⁴ Istini za volju, recidiv na Malti isti je kao u drugim državama EU u kojima navedeno odbacivanje nije zabeleženo, tako da nije potpuno jasno da li se relativno visoka stopa povrata može vezivati samo za ekskomunikaciju prestupnika iz sredine

Prof. Dr Đorđe Ignjatović
full professor Law School
University in Belgrade

STATES WITH LOW CRIME RATE - EXAMPLE OF MALTA

Small island state in the Mediterranean is an example of highly developed environment which has succeeded in maintaining a low crime rate - the lowest in the European Union. In this paper an effort is made to explain the state of crime in Malta, which is achieved with simultaneously mild penal policy of the courts and one of the lowest rate of sentenced persons in Europe. What is more interesting, it is a country with a very permissive attitude in approving the asylum to illegal immigrants. The most important reason of this condition is the solidarity of members in the community which acts as a strong preventive factor.

Key words: Malta, low crime rate, crime control, societal solidarity

LITERATURA

- Abela M. /1994/: Drug abuse among school children –in: *Maltese Society: A Social Inquiry* (Sultana R. and Baldacchino G. eds.), Valletta
- Adler F. /1983/: *Nations Not Obsessed with Crime*, Littleton
- Archer D. and Gartner R.: Homicide in 110 Nations: The Development of the Comparative Crime Data File – in: *Readings in Comparative Criminology* (Shelley L., ed.), Carbondale, 1981
- Azzopardi J. /2006/: Malta –in: *World Police Encyclopedia* (Das D. and Palmiotto, eds.), London
- Azzopardi J. /2007/: *Policewomen in Malta*, V Australasian Women and Policing Conference, Melbourne
- Balvig F. /1988/: *The SnowWhite Image: The Hidden Reality of Crime in Switzerland*, Oslo
- Baumer E. /1997/: Levels and predictors of recidivism: The Malta experience, *Criminology*, n^o 4

- Bayley D. /1976/: Learning about Crime: The Japanese Experience, *Public Interest* (Summer)
- Becker H. and Becker D.: *Handbook of World Police*, Metuchen
- Beirne P. and Messerschmidt J. /1995/: *Criminology*, Fort Worth
- Bell A. /2008/: Data collection as a prerequisite for effective policies ... -in: *Proceedings of the Council of Europe Campaign to to Combat Violence against Women Regional Seminar*, COE, Directorate of Human Rights and Legal Affairs
- Bezzina C. and Clark M. /2002/: Adolescent drug abuse in Malta –in: The Malta Conference on Alcohol and Other Drugs, Valletta
- Calafato T. and Knepper P. /2009/: Criminology nad Criminal Justice in Malta, *European Journal of Criminology* n^o 1
- Chamlin M. and Cochran J./1996/: Socail altruism and crime, *Criminology*, n^o 2
- Clark M. /2006/: Commitment to crime: The role of criminal justice system, *European Journal of Criminology* n^o 4
- Clinard M. /1978/: *Cities With Little Crime*: The Case of Switzerland, Cambridge
- Clinard M. and Abbot D. /1973/: *Crime in Dveloping Countries*: A Comparative Perspective, New York
- Cordella P. /2006/: Komunitarna teorija društvenog poretka –in: *Kriminološko nasleđe* (Ignjatović Đ., ed.), Beograd
- Dench G. /1975/: *Maltese in London: A Case Study of the erosion of ethnic consciousness*, London
- Dougall /1994/: Patterns of crime –in: *Maltese Society: A Social Inquiary* (Sultana R. and Bal-dacchino G. eds.), Valletta
- Fogarty M. /1984/: *Irish Values and Attitudes*: Report to the European Value Systems Survey, Dublin
- Ignjatović Đ. /2008/: *Kriminologija*, Beograd
- Ignjatović Đ. /2008a/: Stanje kriminaliteta u SAD i njegova kontrola – in: *Uvod u pravo SAD* (Ćirić J. ed.), Beograd
- Ignjatović Đ. /2009/: Pretpostavke izgradnje modela kontrole kriminaliteta u novom milenijumu – kros-nacionalna perspektiva – in: *Kontrola kriminaliteta i evropski standardi: Stanje u Srbiji* (Kron L. ed.), Beograd, 2009.
- Maccoby E., Johnson J. and Church R. /1958/: Community integration and the social control of juvenile delinquency, *Journal of Social Issues*, June
- Mannheim H. /1965/: *Comparative Criminology*, vol. I - II, London
- Miyazawa S. /1994/: The Enigma of Japan, *AIC (Annales internationales de criminologie / International Anals of Criminology)* n^o 1-2
- Montebello M. /2005/: *The right to information of victims of crime in Malta*, Valletta
- Pradel J. /2008/: *Droit Pénal Comparé*, Paris
- Reichel P. /2005/: *Comparative Criminal Justice Systems*, Upper Saddle River
- Scicluna S. and Knepper P. /2004/: Prisoners of the sun: The British empire and imprsonment in Malta during the early XIX century, *British Journal of Criminology* n^o 4
- Tavares C. and Thomas G. /2008/: Crime and Criminal Justice, *EUROSTAT 19/2008*, Luxembourg
- Vella R. /2005/: Malta's role in international fight against money laundering, *Journal of Money Laundering Control*, n^o 8